

Hodnocení a kategorizace ochranného managementu nelesních stanovišť na Vysočině z hlediska vlivu na jejich mykobiotu

Marek Brom
leden 2019

Hodnocení a kategorizace „ochranného managementu“ (jinak také „péče“)^{***} na nelesních stanovištích (biotopech)^{****} z hlediska vlivu na jejich mykobiotu v rámci Českomoravské vrchoviny (pro tyto účely vymezeno v současných hranicích území okresů Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč a Žďár nad Sázavou)

1. Role a postavení hub (makromycetů) v systému „ochranného managementu“ (jinak také „péče“)^{***} na lokalitě

Systém „ochranného managementu“ (jinak také „péče“)^{***} pro každé jednotlivé MZCHÚ je zpracován v „plánu péče“^{****}, kde jsou určeny a uvedeny předměty ochrany (obecně jakýkoliv přírodní objekt) a cíle ochrany (způsob přístupu k vlastní „péči“ a předmětu ochrany). Pokud jednotlivé taxony **ochranně (sozologicky) významných hub (makromycetů)**** anebo určitá **mykobiota stanoviště (biotopu)^{****}** není jmenována mezi předměty ochrany, nejsou a nemohou být definovány ani relevantní cíle ochrany. Děje se tak jenom „zprostředkovaně“, skrze ochranu stanoviště (biotopu)^{****} nebo tzv. „deštníkové“ druhy cévnatých rostlin či živočichů. V tom případě, kdy byl na lokalitě zjištěn výskyt ochranně významných taxonů makromycetů^{**}, eventuálně vzácná a ohrožená mykobiota určitého typu stanoviště (biotopu)^{****}, musí mít zhotovitel (odborník-mykolog) při hodnocení aktuálního stavu a kvality péče na zřeteli především zachování, respektive zlepšení stavu jejich populací. Nejvhodnějším způsobem, jak toho dosáhnout, je určení buď ochranně významných taxonů makromycetů^{**}, nebo ještě lépe mykobioty stanoviště (biotopu)^{****}, jako předmětu ochrany a stanovení tomu odpovídajících cílů ochrany MZCHÚ.

2. Východiska a principy kategorizace „ochranného managementu“ (jinak také „péče“)^{***} z pohledu mykologického

Pro účely stručného **zhodnocení a komparace efektivity „péče“ z pohledu mykologického**, tzn. pravidelně prováděného (rutinního) „ochranného managementu, přijatých opatření nebo realizace speciálních (asanačních) zásahů, popř. změn v už existujícím systému „péče“ a jednoduché **charakteristiky reálných dopadů na mykobiotu nelesních stanovišť**, odlišil a definoval autor **kvalitativní kategorie „péče“**. Během jejich vytváření a vzájemné diferenciaci kladl velký důraz **na rozsah, způsob a rychlost odezvy (reakce) makromycetů**.

Při práci vycházel a čerpal jednak z vlastních mnohaletých (od roku 2002 dodnes) znalostí a zkušeností získaných v průběhu terénního studia nelesních stanovišť na Vysočině, jednak z praktických poznatků několikaleté práce (2012–2016) při osobně a ručně prováděných speciálních (asanačních) záchranných zásazích na rašelinistických Českomoravské vrchoviny, které byly zaměřeny na záchranu ostřicovo-mechových a ostřicovo-rašeliníkových spol. na místech se zbytkovým výskytem vzácných a ohrožených mechorostů a makromycetů.

Základním principem při analýze získaných dat, jejich vyhodnocení a kategorizaci „ochranného managementu“ (jinak také „péče“)^{*} z pohledu mykologického**, musí být **srovnání (míra souladu)** aktuálního, tj. skutečného stavu a kvality „péče“ s představou zhotovitele (odborníka-mykologa) o optimálním (ideálním) stavu a nejvyšší kvalitě „péče“. Zde dvojnásob platí výchozí pravidlo mykologie: **„Čím delší časové období může ke sběru dat mykolog využít, tím úplnější je jeho představa a precizněji zpracované hodnocení“**.

3. Kategorie „ochranářského managementu“ (jinak také „péče“)^{***} z pohledu mykologického

Velmi dobrý (++), tzn. s výrazně kladným efektem (dopady) na mykobiotu (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{*****}. Nejsou zjištěny nedostatky ani v systému „péče“, ani při její vlastní realizaci.

Hodnocením do této kategorie zařazený „ochranářský management“ (jinak také „péče“)^{***} musí současně splňovat alespoň dvě z níže uvedených kritérií:

- dobře patrné prodloužení doby, zvýšení četnosti a ustálení fenologické periodicity fruktifikační aktivity (tvorby plodnic), tzn. s výrazně příznivým vlivem na velikost a vitalitu (mikro)populací taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{*****}, případně jasně pozorovatelný úbytek (myšleno četností plodnic) a ústup (myšleno plošně) taxonů ukazujících na jeho degradaci anebo ruderalizaci. Doba odezvy makromycetů na zavádění tzv. pravidelného (rutinního) „ochranářského managementu, popř. změny v už existujícím systému „péče“, přijatá opatření nebo realizaci speciálních (asanačních) zásahů na lokalitě činí 1–5 roků (níže v kapitole už jen: „s dobou odezvy 1–5 roků“);
- zřetelné změny ve složení mykobioty (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{****} s dobou odezvy 1–5 roků, provázené celoplošným či bodovým (na úrovni mikropopulací) ale zjevným nárůstem (myšleno četností plodnic) a šířením (myšleno plošně) taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{*****};
- zvýšení diverzity mykobioty (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{****} s dobou odezvy 1–5 roků, bez pozorovatelného úbytku (myšleno četností plodnic), ústupu (myšleno plošně) anebo vymizení taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{****}.

Dobrý (+), tzn. s kladným efektem (dopady) na mykobiotu (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{****}. Nejsou zjištěny nedostatky v systému „péče“, pouze shledány ojedinělé nedostatky drobného charakteru při její vlastní realizaci (nekvalitně provedený pravidelný (rutinní) „ochranářský management na menší části ploch daného typu stanoviště (biotopu)^{****}).

Hodnocením do této kategorie zařazený „ochranářský management“ (jinak také „péče“) musí splňovat alespoň některé z níže uvedených kritérií:

- prodloužení doby, zvýšení četnosti a ustálení fenologické periodicity fruktifikační aktivity (tvorby plodnic) s dobou odezvy 1–5 roků, tzn. s příznivým vlivem na velikost a vitalitu (mikro)populací taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{*****}, případně pozorovatelný úbytek (myšlena četnost plodnic) a ústup (myšleno plošně) taxonů ukazujících na jeho degradaci nebo ruderalizaci;
- změny ve složení mykobioty (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{****} s dobou odezvy 1–5 roků, provázené bodovým (na úrovni mikropopulací) šířením taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{*****};
- zvýšení diverzity mykobioty (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{****} s dobou odezvy 1–5 roků, bez pozorovatelného úbytku (myšleno četností), ústupu (myšleno plošně) anebo vymizení taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{*****}.

Neutrální (±), tzn. bez zřetelného (pozorovatelného) vlivu na dobu trvání, četnost a fenologickou periodicitu fruktifikační aktivity (tvorbu plodnic), tzn. bez vlivu na velikost a vitalitu (mikro)populací taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{*****} a stejně tak na složení anebo diverzitu mykobioty (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{*****} po dobu delší než 5 roků. Do této kategorie se řadí „ochranářský management“ (jinak také „péče“), který je charakterizován, mimo výše uvedená kritéria, absencí nedostatků v systému „péče“, pouze drobnými nedostatky při vlastní realizaci „péče“ (nekvalitně provedený pravidelný (rutinní) „ochranářský management na menší části ploch daného typu stanoviště (biotopu)^{****}) a neprováděním potřebných speciálních (asanačních) zásahů anebo nepřijetím odpovídajících, náležitých opatření.

Neuspokojivý (-), tzn. s negativním efektem (dopady) na mykobiotu (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{*****}. Nejsou zjištěny nedostatky v systému „péče“, ale jsou shledány závažné nedostatky při její vlastní realizaci (absence, popř. nekvalitně či chybně provedený pravidelný (rutinní)

„ochranářský management na větší části ploch daného typu stanoviště (biotopu)^{****} anebo neprovádění potřebných speciálních (asanačních) zásahů či nepřijetí náležitých opatření).

Hodnocením do této kategorie zařazený „ochranářský management“ (jinak také „péče“) splňuje některé či všechna z níže uvedených kritérií:

- zkrácení doby, snížení četnosti anebo rozkolísání fenologické periodicity fruktifikační aktivity (tvorby plodnic) s dobou odezvy 1–5 roků, tzn. s negativním vlivem na velikost a vitalitu (mikro)populací taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{*****}, případně pozorovatelný nárůst (myšlena četnost plodnic) a šíření (myšleno plošně) taxonů ukazujících na jeho degradaci anebo ruderalizaci. Přechodné či trvalé změny ve složení mykobioty (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{****} s dobou odezvy 1–5 roků, provázené bodově pozorovatelným (na úrovni mikropopulací) úbytkem (myšleno četností) taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{*****};
- přechodné (krátkodobé) snížení diverzity mykobioty (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{****} s dobou odezvy 1–5 roků, provázené bodově pozorovatelným (na úrovni mikropopulací) úbytkem (myšleno četností) taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{*****}.

Extrémně špatný (- -), tzn. s výrazně negativním efektem (dopady) na mykobiotu (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{****}. Jsou zjištěny závažné nedostatky jak v systému, tak při vlastní realizaci „péče“ (absence nezbytného pravidelného (rutinního) „ochranářského managementu na větší části ploch daného typu stanoviště (biotopu)^{****}, speciálních (asanačních) zásahů či potřebných opatření anebo nevhodný pravidelný (rutinní) „ochranářský management, speciální (asanační) zásahy a přijatá opatření, která poškozují eventuálně ničí daný typ stanoviště (biotopu)^{****}).

Hodnocením do této kategorie zařazený „ochranářský management“ (jinak také „péče“) splňuje některé či všechna z níže uvedených kritérií:

- zřetelné dlouhodobé či trvalé celoplošné změny ve složení mykobioty (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{****} s dobou odezvy 1–5 roků, provázené nárůstem (myšleno četností) taxonů ukazujících na degradaci nebo ruderalizaci daného typu stanoviště (biotopu)^{****};
- dlouhodobé či trvalé snížení diverzity mykobioty (společenstva hub) stanoviště (biotopu)^{****} s dobou odezvy 1–5 roků, provázené dobře pozorovatelným, celoplošným a trvalým úbytkem (myšleno četností plodnic) či vymizením taxonů charakteristických (diagnostických) pro daný typ stanoviště (biotopu)^{****}.

Pozn.:

* Pod pojmem „jedna návštěva lokality“ se rozumí její plošně úplné prozkoumání v jednom časovém termínu.

** „**Ochranářsky (sozologicky) významné hub (makromycetů)**“ jsou taxony uvedené buď v seznamu zvláště chráněných hub, dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů a k němu vydané prováděcí vyhlášky č. 395/1992 Sb., anebo aktuálním Červeném seznamu hub (makromycetů) České republiky (Holec J. et Beran M., 2006) a Červené knize (Kotlaba F. et. al., 1995), popř. další nalezené vzácné, ohrožené a mizející taxony hub, eventuálně taxony s (bio)indikační hodnotou.

*** „**Ochranářským managementem**“ (jinak také „péčí“) je myšlena soustavná a pravidelná činnost, jednotlivá opatření anebo speciální zásahy realizované za účelem a ve prospěch předmětu a cílů ochrany přírody (pro MZCHÚ definovaných v tzv. „plánech péče“^{***}).

**** „**Plán péče**“ o zvláště chráněné území a jeho ochranné pásmo je definován v § 38, odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů a musí být vypracován na základě ustanovení v § 38, odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů a prováděcí vyhlášky č. 64/2011 Sb. o plánech péče, o podkladech k vyhlášení evidenci a označování chráněných území.

***** „**Stanoviště (biotop)**“ specifikace, rozdělení a zařazení vegetace do příslušných jednotek (typů) biotopů bylo provedeno podle „**Katalogu biotopů ČR**“ (Chytrý M., Kučera T., Kočí M., Grulich V. et Lustyk P., 2010).